

**MOTIVE SOLARE PE OBIECTE DE LEMN
ȘI PIATRĂ DIN NORDUL TRANSILVANIEI**

Janeta CIOCAN*

Abstract

The present paper describes the solar motif encountered in the decoration of the objects used in the traditional villages of the ethnographic areas in Northern Transylvania. Following a brief presentation of the history of the ornament and its ancient roots, the author deciphers the wooden objects on which solar motifs are present, techniques of making these ornaments and the cause that made the author opt for the decorative motif.

Keywords: motif, symbol, sun, rosette, twirled rosette, ‘broken sun’.

Cuvinte-cheie: motiv, simbol, soare, rozetă, rozetă vârtej, „soare rupt”.

Din momentul în care a început să gândească, omul a încercat să-și explice lucrurile pe care le vedea sau trăia. Dintotdeauna cerul a suscitât un interes deosebit și „deși părea departe de el, a înțeles repede că între viața lui, activitățile sale, mai ales a celor legate de practicarea agriculturii și a creșterii animalelor și ceea ce vede pe cer este o strânsă legătură”¹.

Investind astrele cu puteri supranaturale, omul a încercat să și le apropie, să și le facă aliate în dorința de a se proteja pe el și spațiul în care trăia. În acest sens, Constantin Prut afirma: „Peisajul cosmic și prezențele astrale sunt inseparabile miturilor fundamentale ale întâlnirii dintre planul terestru și planul celest”². La început cu rol de protecție, mai apoi îmbinând rolul protector cu cel estetic, astrele au fost „coborâte” pe cele mai diverse obiecte din universul satului tradițional.

Cel mai important astru de pe cerul românilor a fost, este și va fi soarele. Cultul soarelui, care a determinat și răspândirea lui ca ornament pe diferite obiecte, a înlocuit în timp cultul Zeiței pământului – Marea

---

* Muzeul Județean de Etnografie și Artă Populară, Baia Mare – România.

¹ Janeta Ciocan, „Astrele și importanța lor pentru țărănul român”, în *Constelații românești tradiționale*, Baia Mare, 2012, p. 41.

² Constantin Prut, *Calea răătăcită. O privire asupra artei populare românești*, București, Editura Meridiane, 1991, p. 68.

Mamă³. Este una dintre explicațiile faptului că până astăzi motivul solar face parte din „elita” ornamentelor artei populare românești, indiferent de categoria de obiecte despre care vorbim.

Soarele este „simbolul vieții, al cunoașterii, al înțelepciunii, imaginea adevărului, măsura timpului și a forței trupești”⁴. Reprezentările solare sunt dintre cele mai variate și în întregime aparțin de fapt celor geometrice: cercuri simple sau concentrice, cruci drepte sau frânte, înscrise sau excrise în cerc, svastica, X-uri etc. „Imaginile soarelui și-au pierdut cu timpul semnificația lor. Ele nu mai sunt recunoscute ca atare decât arareori, iar numirile ce li se dau sunt cu totul întâmplătoare sau mai bine zis reflectă alte stadii ale mentalității populare”⁵.

*

În cele ce urmează vom încerca o descriere a reprezentărilor solare, fără a avea pretenția că am epuizat tema, așa cum sunt întâlnite în arta populară din nordul Transilvaniei (mai precis în județele Maramureș, Satu Mare și Sălaj). Obișnuit, soarele este redat sub formă circulară. Începem descrierea motivelor solare cu reprezentarea reductivă, sub forma jumătăților de cerc, a astrului. Motivul este cunoscut în zonă sub numele de „soare rupt” și adesea era folosit pentru decorul obiectelor din lemn, mai ales a celor de dimensiuni mari, dar îl întâlnim și pe piesele ceramice sau cele de port.

În arta lemnului, motivul solar este realizat prin diferite tehnici: îmbinarea unor șipci de lemn, traforare, incizare, excizare etc. Una dintre cele mai importante construcții din lumea satului tradițional a fost șura. Indiferent de zona etnografică unde se află construcția, porțile de acces se încarcă cu ornamente ce au semnificații interesante. În zonele etnografice ale județului Maramureș, cel mai adesea îl întâlnim pe aripile porților mari, cele de acces pentru utilaje, dar și pe poarta mai mică a grajdului. Motivul este realizat prin așezarea pe un suport de lemn a unor șipci, tot din lemn, sau prin traforare, mai ales pe aripile porților mari.

Cele mai reușite reprezentări ale „soarelui rupt”, obținute prin tehnica descrisă mai sus, le întâlnim pe porțile șurilor din Țara Chioarului și din zona Codrului. Aici construcțiile se evidențiază prin dimensiunile impresionante, unele exemplare din Codru ajungând și la 16 m lungime, cu o lățime de 10 m. Porțile de acces, aflate pe ambele

³ Paul Petrescu, *Motive decorative celebre*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 10.

⁴ Laura Ghinea, *Noile modele. Maramureș între ficțiune și realitate*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007, p. 9.

⁵ Paul Petrescu, *op. cit.*, p. 30.

laturi înguste, se remarcă de la distanță prin masivitate și mai ales prin bogăția ornamentelor, majoritatea redând soarele în asociere cu alte elemente recunoscute ca fiind reprezentări solare: coarnele berbecului, elemente florale sau chiar calul (fig. 1). În Țara Maramureșului, pe șurile aparținând sfârșitului de secol al XVIII-lea și începutului secolului al XIX-lea, motivul, realizat prin sculptare, apare pe canaturile ușilor mari (fig. 2).

Poarta este locul pe care soarele apare în zeci de variante. „Dispusă într-un loc special de trecere, unde periplul domestic ia sfârșit pentru a se preschimba în drum, poarta rezumă (...) peisajul mitologic. În «tabloul» sincretic al porții, expresiile solare pot cuprinde cercuri, rozete, vârtejuri, cruci, romburi; unele din aceste figuri geometrice se încarcă de figuri antropomorfe”⁶.

Redarea integrală a soarelui pe aripile porților se făcea cel mai adesea prin traforare. De cele mai multe ori el este un simplu cerc care poate avea, sau nu, raze. Poarta din Țara Maramureșului este locul în care astrul zilei apare în cele mai diverse reprezentări, realizat într-o largă paletă de tehnici: incizare, excizare, traforare, sculptare (fig. 3-5).

Preferința pentru motivul solar pe ușile șurilor și aripilor porților se poate explica prin faptul că, la fel ca soarele, atât animalele, cât și omul, ajung acasă la vreme de seară spre a se odihni și chiar dacă soarele e „plecat” pe timpul nopții, rămas pe poartă protejează arealul și pe locuitorii lui.

Cu cât porțile din Țara Maramureșului sunt mai vechi, cu atât elementele decorative sunt mai puține. Regăsim cu siguranță funia răsucită simplă cu ajutorul căreia se realiza pomul vieții și soarele. Cel mai probabil, cea mai veche reprezentare solară este cercul simplu. Toate porțile aveau realizat, prin îmbinare meșteșugită, la fel ca la *chitușii*⁷ stâlpilor de pridvor, un cerc așezat deasupra porțiței (fig. 6). Cu timpul, mai ales în secolul al XX-lea, decorul porților devine tot mai sofisticat, încărcat cu multe elemente decorative. Soarelui i-au fost rezervate poziții dintre cele mai importante și interpretări care sugerează privitorului atât astrul în poziție statică (rozeta cu șase brațe), cât și în mișcare (rozeta vârtej).

Cercul pe obiecte din lemn poate fi realizat prin excizie de material lemnos, ornamentul apărând în basorelief, sau prin incizie cu ajutorul horjului. Cel mai simplu mod de umplere a cercului a fost

⁶ Constantin Prut, *op. cit.*, p. 73.

⁷ Elemente de îmbinare a stâlpilor cu frunтарul.

trasarea diametrelor. De altfel, s-ar putea ca prin unirea cu o linie curbă a două linii egale ca dimensiune, ce se intersectau la jumătatea lor, să fi apărut cercul. Aproape că suntem puși în situația de a ne întreba cine a avut întâietate: crucea sau cercul? Alături de cerc, crucea, ornament considerat printre cele mai vechi în istoria omenirii, folosit în toate culturile lumii, a fost o reprezentare solară. O simplă cruce înscrisă în cerc prezenta soarele static, iar în momentul în care brațelor li s-a adăugat o linie, făcând astfel un unghi drept, a apărut svastica, o reprezentare a soarelui în mișcare.

Lemnele așezate în forma crucii au devenit instrumentul celui mai cumplit supliciu al Antichității și pentru că Mântuitorul a acceptat moartea prin intermediul acestui supliciu, crucea a devenit treptat unul din cele mai importante însemne ale creștinilor. Adoptarea însemnelor precreștine pentru reprezentarea unuia dintre cele mai sfinte lucruri nu a fost foarte dificilă, în conștiința populară Iisus fiind mereu asimilat soarelui. Crucea este nelipsită din casa țăranului nostru și o găsim așezată pe cele mai diverse obiecte, pusă acolo pentru a proteja obiectul, dar și spațiul în care se află.

Umplerea cercului prin desenarea a doar două diametre a dus la apariția crucii înscrisă în cerc, cruce cunoscută și sub numele de „cruce solară”. În arta lemnului, tehnicile de realizare sunt: excizia, incizia și gravarea, cea din urmă lipsind cu desăvârșire în zonele din nordul Transilvaniei.

În cele două imagini propuse de noi pentru a reprezenta tehnica exciziei se observă două modalități de rezolvare a decorului cu ajutorul funiei. În prima imagine sculptorul a scos materialul cu grijă, dând o formă triunghiulară lemnului, formă ce ne amintește de modul de realizare a fuselor de la oloinițe, dar care subliniază că avem în față funia răsucită și nu împletită. În al doilea caz nu se acordă o prea mare atenție acestor detalii, meșterul dorind doar să sugereze funia răsucită (fig. 7-8).

O reprezentare deosebită a soarelui în mișcare este cercul realizat din motivul unghiei, imaginea sugerând efectiv mișcarea de rotație a cercului în jurul centrului (fig. 9). Acest decor devine interesant, unghia fiind o reprezentare reductivă a figurii umane, conform principiului „pars pro toto”, fiind astfel investit cu o mulțime de conotații. „Unghia aparține degetelor, care au funcții foarte precise, primind numele în conformitate cu acestea. Ca reprezentare ea substituie degetul, care, la rândul lui, este un substitut al omului. În arhitectura populară o regăsim pe meștergrindă, pe balustradele caselor,

pe poarta de acces în gospodărie etc. Este de remarcat că pe toate aceste elemente arhitecturale, în viața de zi cu zi, mâna omului poposește de multe ori. Aceeași observație o putem face și despre obiectele din casa țărănească pe care vom regăsi unghia ca ornament. Toate sunt obiecte folosite mai ales în ocupațiile în care mâna are rol deosebit: războiul de țesut cu toate piesele adiacente, maiul pentru spălat rufe, întindeica (unealta care ține pânza întinsă în războiul de țesut)”⁸.

Crucea excrisă din cerc este și ea, la ora actuală, o apariție obișnuită pe poarta din Țara Maramureșului. Mai ales după apariția porților pe cinci picioare (anul 1935), soarele, realizat din îmbinarea unor piese de lemn, este nelipsit. Îl găsim în spațiul de deasupra porțiței sau așezat în spațiul dintre stâlpii din spate și cei din față. Devine interesant atunci când bucățile de lemn care formează cercul sunt decorate cu motivul unghiei, senzația de mișcare fiind evidentă (fig. 10).

Poarta și casa sunt apărate de crucile așezate pe stâlpii porții sau pe ancadramentele ușilor de acces în *găbănaș* (cămară), șură și casă. Casa avea de multe ori dublă protecție, crucea regăsindu-se și pe meștergrinda casei. În ce privește crucea de pe meștergrindă, alăturată de cele mai multe ori rozetei, anului construcției și numelui meșterului, arhitectul Andrei Pănoiu le consideră semne de meșter. Această afirmație este susținută cu foarte multe exemple din lumea satului românesc, unul dintre ele fiind casa din satul Giulești – Țara Maramureșului, datată 1794, azi aflată în Muzeul Satului din Baia Mare. Imaginea de pe meștergrindă este minuțios executată, ceea ce ne face să credem că semnul era al unui meșter vestit în zonă. În cazul de față, meșterul a executat prin incizie un soare redat ca un cerc înconjurat de raze și umplut cu rozete hexagonale. Pe acest soare este așezată o cruce, a cărei brațe se termină tot cu imaginea unor sori mai mici, lângă ele aflându-se inscripționat și anul construcției (fig. 11).

Motivul solar, dar de această dată redat ca o rozetă cu șase brațe, cu cercul rozetei executat din funia împletită și crucea așezată deasupra, îl întâlnim în Țara Chioarului, pe ancadramentul ușii de acces într-un *găbănaș* din satul Chechiș, datat 1794 (fig. 12). De menționat că această ușă ne poartă cu gândul la ușa unei construcții deosebit de importante, aproape o biserică, iar semnul de meșter apare identic la baza ambelor canaturi ale ușii.

---

⁸ Janeta Ciocan, *Motivul antropomorf pe obiecte de artă populară în zonele etnografice din nordul Transilvaniei*, în „Drobeta”, seria Etnografie, Drobeta Turnu Severin, nr. XXV, 2015, p. 97.

Un însemn aproape identic întâlnim și la baza stâlpului de cumpănă al fântâinii din Strâmtura, stâlp expus la Muzeul Etnografic din Sighetu Marmăției, datat de etnologul Mihai Dăncuș la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul secolului al XX-lea (fig. 13). Aceste semne de meșter diferă puțin între ele, motivele din care sunt compuse fiind aceleași, dar redade diferit pentru a se putea identifica meșterul.

Crucea pe poarta de intrare în gospodărie, mai ales în Țara Maramureșului, este omniprezentă. Chiar dacă poarta este mai puțin încărcată de ornamente, de pe ea nu va lipsi crucea și pomul vieții, într-o variantă sau alta. Le regăsim sub forma crucilor înscrise în cerc sau romb (fig. 14), dar ele pot apărea și sub forma crucilor simple grecești sau latine (fig. 15).

În satul tradițional, un loc sacru al comunității este cimitirul, care adăpostește unele dintre cele mai interesante piese ce aparțin artei populare – crucile de morminte și troițele. În lumea satului, „cel plecat nu se va putea prezenta la Judecata de Apoi fără cruce; în acel moment sufletul se va agăța de cruce. A înmormânta un om fără cruce însemna a atrage răul asupra tuturor urmașilor și nu numai a acestora, ci asupra întregii comunități, iar comunitatea din satul tradițional era una solidară, atât cea a viilor, cât și a morților”⁹.

În campaniile de achiziții, cercetătorii culturii populare din nordul Transilvaniei au putut cu foarte multă greutate, din cauza opoziției comunității, să aducă în muzee cruci. Preoții nu puteau trece peste această cutumă străveche și refuzau să dea crucile, chiar dacă acestea erau deja puse sub zidul gardului cimitirului. Cei intervievați ne spuneau că acele cruci, chiar dacă nu se mai știe ale cui sunt, chiar dacă se vor strica și vor dispărea, trebuie să rămână în arealul cimitirului pentru că cei cărora le fuseseră destinate acolo vor veni după ele.

Indiferent de zona în care ne aflăm, când întrebam ce se poate întâmpla dacă iei crucea, răspunsul era același: „Nici nu gândi de aiestea doamnă”... Cei intervievați considerau că răul ce se putea întâmpla era atât de mare încât nici nu doreau să-l gândească și mai ales să-l exprime. Credința se păstrează și astăzi și în comunitățile catolice sau reformate, acolo unde „locul de mormânt trebuie răscumpărat după 20 de ani, altfel se transferă altcuiva. Crucea veche, de lemn sau de piatră, se păstrează

---

⁹ Janeta Ciocan, Mirela Coman, *Lemnul în cultura populară din zonele etnografice ale județului Maramureș*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2016, p. 53.

între zidurile cimitirului”¹⁰. Crucile din cimitire, făcute din lemn sau piatră, sunt de o diversitate extraordinară. Cu cât coborâm mai mult în timp ornamentul crucilor este foarte simplu, importanța fiind acordată crucii ca atare. Corpul crucii, începând cu secolul al XX-lea este tot mai încărcat de ornamente. În acest material ne vom ocupa doar de acelea care au forme solare.

Crucea înscrisă în cerc face parte dintre cele mai vechi și mai expresive monumente funerare din nordul Transilvaniei. În satul Ariniș din Țara Codrului există un cimitir, azi părăsit, în care se mai găsesc câteva cruci a căror vechime nu o poate preciza nimeni. Cimitirul se află în mijlocul satului, iar oamenii locului spun că cimitirul datează „de când îi satu”, adică de la 1543.

Într-adevăr, credem că aceste cruci sunt foarte vechi, ele neavând inscripționat nici numele decedatului, nici anul în care au fost ridicate. Monumentele funerare sunt din piatră și reprezintă o cruce înscrisă în cerc, fiind cunoscute și sub numele de „cruce celtice”. Se aseamănă cu cele din Irlanda și Islanda, fiind cunoscute sub numele de „cruce Sfântului Patrick”, cel care a creștinat zona la mijlocul veacului al V-lea. Cu ajutorul acestor cruci, sfântul ar fi reușit să unească cutumele precreștine ale cultului solar cu cele creștine.

Monumentele de la Ariniș prezintă crucea celtică – crucea solară perfect înscrisă în cerc. Două dintre ele au marcate, prin trei valuri mici, pe exteriorul cercului, locul unde ar trebui să se extindă spre exterior brațele crucii. Am putea interpreta aceste trei mici valuri ca trifoiul cu care sfântul este prezentat în iconografie (fig. 16).

În cimitirele din nordul țării întâlnim crucea înscrisă în cerc făcută nu numai din piatră, ci și din lemn. Astfel, în Țara Codrului, în satul vecin cu Arinișul, la Urminiș, într-un cimitir vechi de la marginea satului, găsim cruci din lemn care se aseamănă, chiar mai mult, cu cele ale Sfântului Patrick. Brațul vertical al crucii este un stâlp, identic cu cel de la pridvorul caselor din zonă. Cele două brațe ale crucii sunt unite printr-un cerc, care însă nu le cuprinde în totalitate, brațele crucii fiind excrise (fig. 17).

Cruci înscrise în cerc, asemănătoare cu cele de piatră din Țara Codrului, dar realizate din lemn și mult mai bogat ornamentate, aflăm în toate cimitirele din Țara Maramureșului (fig. 18). Uneori aceste cruci sunt decorate doar de profilele date de meșter bucăților de lemn din care

---

¹⁰ *Ibidem.*

sunt făcute și au crucea complet înscrisă în cerc, alteori însă brațele crucii depășesc cercul, iar pe ele apar și alte ornamente specifice arhitecturii din zonă: funia, rozeta, dintele de lup, linia frântă, unghia etc. (fig. 19).

În universul casei și gospodăriei țăranului se găsesc numeroase obiecte pe care crucea le înfrumusețează și în același timp le apără. De la casă și până la lingura cu care se mânca, toate obiectele din gospodărie, pe lângă rolul lor de obiect de uz, aveau și un rost magic, prin ornamentele care le împodobeau.

Mobilierul țăranesc a oferit meșterilor spații generoase în care aceștia au putut realiza compoziții ornamentale originale. „Jocul cu compasul”, după sintagma folosită de Paul Petrescu, a dus la umplerea cercului și astfel la apariția rozetei. Felul în care s-a umplut spațiul interior al cercului a avut ca rezultat născocirea a numeroase tipuri de rozete: cu șase brațe (cele mai frecvente), cu opt sau mai multe brațe. Toate sunt reprezentări ale soarelui static și, în universul satului tradițional, le găsim aproape pe fiecare obiect aflat în casă sau în curte.

Lăzile de zestre sunt piesele de mobilier cel mai bogat ornamentate, fiecare motiv transmițând un mesaj. Importanța lăzii de zestre, ca piesă de mobilier, dar și ca obiect folosit în ceremonialul nunții, reiese și din faptul că aceasta nu era aruncată. În secolul trecut, în campaniile de cercetare, nu puține au fost cazurile când, în casele vechi, găseai mai multe lăzi de zestre. Fiecare a aparținut unei strămoașe care a venit mireasă în acea casă. Chiar dacă lada se degrada sau nu mai avea loc în casă, era mutată în pod sau pe prispă și devenea depozit pentru semințe.

Un ornament preferat de meșterii lădari pentru această piesă de mobilier a fost soarele reprezentat ca rozetă, cercuri sau spirale, dar și ca „soare rupt”. Pentru acest ultim ornament, reprezentativă este o ladă din colecțiile Muzeului de Etnografie și Artă Populară din Baia Mare, unde motivul solar apare în asociere cu pomul vieții și ocupă locul central în compoziție (fig. 20).

Folosind aceleași tehnici ca la realizarea decorului lăzilor de zestre, soarele a fost pus pe masa din casă poate și pentru rolul jucat de acesta în cele trei momente importante ale vieții omului: naștere, nuntă, moarte, dar și pentru rostul său extrem de important din toate momentele de ceremonial ale sărbătorilor calendaristice. Nu pe ultimul loc ar fi și rolul său de paznic al soarelui, iar în mesele cu ladă din nordul Transilvaniei, nu de puține ori, se păstrau documente importante pentru familie.

Aceste piese de mobilier „îmbină efectul artistic, rezultat din proporții și volum, cu acela al ornamentelor desenate și compuse pe suprafețele panourilor lăzii. Preluând motivele ornamentale folosite și la lăzi, meșterul vede compoziția pornită dintr-un punct central, care permite desfășurarea ei în rază. De aceea și motivul preferat este rozeta și combinațiile de cercuri”¹¹ (fig. 21).

Motivul solar, redat sub forma rozetei cu șase brațe sau a jumătăților de cerc, este aproape nelipsit de pe cuier, piesă de mobilier care întregeste, în toate casele tradiționale, spațiul faptelor de ritual. Așezat deasupra ferestrelor, avea aici rol exclusiv decorativ și folosea pentru expunerea unor piese ceramice, a ștergarelor și icoanelor.

Tehnicile folosite pentru ornamentarea cuierelor sunt aceleași cu cele de la lada de zestre, iar motivele decorative preferate sunt cele solare. „Cele mai multe cuiere sunt realizate din scânduri de lemn de fag, paltin, gorun, late de maxim 20 centimetri și o lungime ce poate ajunge la 3-4 metri. O formă mai nouă este cuierul care are deasupra o platformă cu o balustradă, tot pentru a susține piese ceramice. Ritmicitatea cuielor a impus și ritmicitatea frizelor ornamentale, realizate prin crestare sau horjire, frize realizate cu motive solare, geometrice: cerc, pătrat, unda apei și motive umane reductive: unghia sau degetul”¹². Prezentăm ca exemplificare un cuier din Țara Lăpușului în care soarele, redat ca o rozetă cu șase brațe, apare într-o succesiune cu o reprezentare a pământului sub forma unui pătrat. Astfel soarele, ca protector al vieții, apără tot ce se află pe pământ (fig. 22).

Chiar și obiectele ce pot părea la prima vedere neînsemnate sunt împodobite cu motivul solar. Fundul de mămăligă, rotund și cu razele solare închipuie pe margini, când avea mămăliga galbenă și aburindă pe el părea a fi soarele adus pe masă (fig. 23). Rama oglinzii, folosită mai ales de fete când se pregăteau pentru horă sau pentru a cuceri un fecior, venea în ajutorul fetei. Pe întreaga suprafață a ramei, soarele este prezent mai ales sub forma rozetelor cu șase brațe sau a celor cu vârtej (fig. 24).

Rozetele vârtej, unele dintre cele mai interesante reprezentări solare, apar nu numai pe elementele arhitecturii populare, ci și pe cele mai diverse obiecte aparținând universului interiorului locuinței

---

¹¹ Milcana Pauncev, „Mobilier popular”, în *Mobilier și feronerie populară*. Catalog de expoziție, București, Editura Artemis, 1971, p. 39.

¹² Janeta Ciocan, Mirela Coman, *op. cit.*, p. 185.

tradiționale. Această rozetă este realizată cu ajutorul unor linii curbe ce pornesc din centrul cercului și se opresc pe circumferința lui, închipuind soarele în mișcare. Motivul este realizat, mai ales pe obiecte din lemn, prin tehnica inciziei sau exciziei.

Sălărițele, de dimensiuni mari, specifice nordului Transilvaniei, au printre ornamente și motivul solar. Mărimea acestor obiecte are legătură cu modul în care se procura sarea. Aceasta putea fi achiziționată doar de la negustorii care o aduceau o dată sau de două ori pe an. De aceea sarea era considerată importantă și depozitarea ei în condiții de siguranță se impunea de la sine. *Sălărițele* din colecțiile Muzeului de Etnografie și Artă Populară din Baia Mare provin, toate, din secolul al XIX-lea, iar soarele pus pe ele avea și rol de apărare, nu atât împotriva cuiva care ar fi vrut să le fure, ci în special pentru a preveni accidente casnice ce ar fi putut duce la pierderea lor (fig. 25).

Pe aproape fiecare obiect din casa tradițională (brâgla de la războiul de țesut, suveica, maiul pentru spălat rufe, *durgalăul*¹³ ș.a.) apare, într-un fel sau altul, soarele (fig. 26). Motivul solar este prezent și pe obiecte aparținând altor domenii ale culturii populare tradiționale: port, textile etc. În acest material ne-am ocupat doar de cele pe care le întâlnim pe obiecte din lemn și piatră, fără a avea pretenția că am epuizat întreaga gamă de modalități de realizare artistică a acestui important motiv ornamental.

ILUSTRĂȚII

Fig. 1. „Soare rupt” realizat din șipci de lemn pe o poartă de șură (Negreia – Țara Chioarului; mijlocul secolului al XX-lea)

Fig. 2. „Soare rupt” realizat prin sculptare pe poarta unei șuri (Berbești – Țara Maramureșului; începutul secolului al XIX-lea)

¹³ Unealtă de lemn folosită la călcarea sulurilor de pânză.

Fig. 3. Soare reprezentat ca floarea soarelui pe o poartă (Mara – Țara Maramureșului; a doua jumătate a secolului al XX-lea)

Fig. 4. Soare reprezentat ca cerc cu raze pe o poartă (Desești – Țara Maramureșului; a doua jumătate a secolului al XX-lea)

Fig. 5. Soarele, în asociere cu coarnele berbecului, pe o poartă (Budești – Țara Maramureșului; prima parte a secolului al XX-lea)

Fig. 6. Soare realizat prin îmbinarea unor piese de lemn pe o poartă (Petrova – Țara Maramureșului; mijlocul secolului al XIX-lea)

Fig. 7. Cruce înscrisă în cerc. Detaliu de pe o poartă (Breb – Țara Maramureșului; începutul secolului al XX-lea)

Fig. 8. Cruce înscrisă în cerc. Detaliu de pe o poartă (Sat Șugatag – Țara Maramureșului; mijlocul secolului al XX-lea)

Fig. 9. Rozetă realizată cu ajutorul motivului unghiei. Detaliu de pe o poartă (Mara; 1935)

Fig. 10. Cruce excrisă în cerc pe o poartă (Mara; 1935)

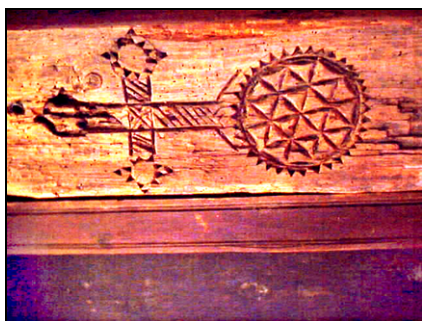

Fig. 11. Semn de mare meșter pe meștergrinda Casei-școală din Giulești – Țara Maramureșului (1794)

Fig. 12. Cruce latină pe ancadramentul ușii de acces a unei cămări (Chechiș – Țara Chioarului; 1794)

Fig. 13. Rozetă cu cruce pe deasupra (semn de mare meșter) pe un stâlp de fântână (Strâmtura – Țara Maramureșului; Muzeul Maramureșului din Sighetu Marmăției)

Fig. 14. Cruce înscrisă în romb pe o poartă (Mara; 1935)

Fig. 15. Cruce latină pe stâlpul unei porți
(Mara; 1935)

Fig. 16. Cruce înscrisă în cerc de tip celtic (Ariniș – Țara Codrului;
secolul al XVIII-lea)

Fig. 17. Cruce înscrisă în cerc
(Urmiș – Țara Codrului; începutul
secolului al XX-lea)

Fig. 18. Cruci înscrisă în cerc
(Sat-Șugatag; începutul secolului al XX-lea)

Fig. 19. Cruce exscrisă în cerc (Breb;
prima parte a secolului al XX-lea)

Fig. 20. Ladă de zestre cu „soare rupt”
(Băița de sub Codru – Țara Codrului;
a doua parte a secolului al XIX-lea)

Fig. 21. Soare-rozetă pe o masă
(Buteasa – Țara Chioarului;
sfârșitul secolului al XIX-lea)

Fig. 22. Cuiier (Cupșeni – Țara Lăpușului;
sfârșitul secolului al XIX-lea)

Fig. 23. Fund de mămăligă (Cupșeni;
mijlocul secolului al XX-lea)

Fig. 24. Ramă de oglindă (Buteasa; 1898)

Fig. 25. Rozeta vârtėj pe un *durgalău*
(Costeni – Țara Lăpușului;
sfârșitul secolului al XIX-lea)

Fig. 26. *Sălăriță* decorată cu rozeta vârtėj
(Aspra – Țara Lăpușului; 1864)